CONTROLUL JUDICIAR AL AUTORIZĂRII EFECTUĂRII INTERCEPTĂRII ŞI ÎNREGISTRĂRII COMUNICĂRILOR PRIN PRISMA PRINCIPIULUI PROPORŢIONALITĂŢII

CZU: 343.132:342.7

Cristina CARAJELEASCOV

Şcoala doctorală Ştiinţe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova

JUDICIAL CONTROL OF THE AUTHORIZATION TO INTERCEPT AND RECORD COMMUNICATIONS IN TERMS OF THE PRINCIPLE OF PROPORTIONALITY

Special investigative measures make a significant contribution to the process of investigating and counteracting the phenomenon of crime, and the implementation of judicial control in the national legislation ensures respect for the rights of the person involved in criminal proceedings. Respect for human rights in criminal proceedings is ensured by the existing judicial mechanism for authorizing the interception and recording of communications, and the investigating judge has the role of assessing both the need to intercept and record communications and the relevance of the result obtained by verifying compliance with the law when such measures are carried out. This is a complex procedure, which is performed in accordance with the principle of proportionality, where all circumstances are assessed and considered individually, and this ensures the purpose of criminal proceedings.

Keywords: *judicial control, human rights, special investigative measures, interference, proportionality.*

Dreptul la respectarea vieţii private şi de familie cunoaşte mai multe elemente distincte care au o existenţă de sine stătătoare, dar totuşi se reunesc sub noţiunea de viaţă privată. În cele ce urmează vom analiza dreptul la secretul corespondenţei prin prisma interceptării şi înregistrării comunicărilor. Respectarea secretului corespondenţei reprezintă un element distinct din cadrul dreptului la inviolabilitatea vieţii private reglementată în plan naţional şi internaţional, fiecare stat parte având obligaţia pozitivă de a asigura fiecărei persoane aflate sub jurisdicţia sa respectarea dreptului la viaţă privată.

Articolul 8 din Convenţia europeană pentru apărarea drepturile omului şi a libertăţilor fundamentale prevede că orice persoană are dreptul la respectarea vieţii sale private şi de familie, a domiciliului său şi a corespondenţei sale [1].

Articolul 30 din Constituţia Republicii Moldova stipulează că statul asigură secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poştale, al convorbirilor telefonice şi al celorlalte mijloace legale de comunicare [2].

Articolul 14 din Codul de procedură penală prevede că dreptul la secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poştale, al convorbirilor telefonice şi al celorlalte mijloace legale de comunicare este asigurat de stat. În cursul procesului penal, nimeni nu poate fi lipsit sau limitat în acest drept [3].

Toate reglementările normative expuse *supra* nu au un caracter absolut; or, imixtiunea în dreptul la respectarea vieții private, şi anume – a secretului corespondenței, nu este permisă, mecanismul derogării de la aceste reglementări fiind prevăzut de lege, legea urmând a fi clară, accesibilă şi previzibilă, în vederea garantării protecției individului de la eventualele abuzuri. Politica penală a statului îndreptată spre contracararea fenomenului infracționalității nu-şi poate atinge scopul fără aplicarea întregului spectru de mecanisme admisibile în vederea imixtiunii în drepturile persoanei.

Principiile aplicabile evaluării obligațiilor pozitive şi negative care îi revin unui stat în temeiul Convenției sunt similare. Trebuie avut în vedere echilibrul just ce necesită a fi realizat între interesele concurente ale persoanei şi cele ale comunității în ansamblu, scopurile prevăzute la art.8 având o anumită relevanță [4].

Necesitatea unui control riguros la efectuarea măsurilor speciale de investigație din partea unei instanțe de judecată se impune din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, prin care se exteriorizează una dintre principalele ameninţări la respectarea dreptului persoanei la viață privată prin prisma interceptării şi înregistrării comunicărilor în lipsa unei autorizări din partea unei instanțe de judecată.

Importanța măsurii speciale de investigație interceptarea şi înregistrarea comunicărilor derivă din însăşi poziționarea acesteia în Secțiunea a 5-a „Activitatea specială de investigații" din Codul de procedură penală, legiuitorul separând această acțiune, încorporând-o în articole separate. Or, analiza textuală a acestei secțiuni denotă că art.132/4 -132/5 Cod de procedură penală prevăd procedura generală de dispunere şi efectuare a tuturor măsurilor speciale de investigație, pe când art.132/9 este consacrat în exclusivitate procedurii de interceptare şi înregistrare a comunicărilor. Acest fapt evident acordă o poziționare specială a interceptării şi înregistrării comunicărilor, suplimentar evidențiind importanța acestei acțiuni procesuale şi, totodată, reliefând imixtiunea în dreptul persoanei la respectarea vieții private.

Interceptarea şi înregistrarea comunicărilor reprezintă o măsură specială de investigație aplicabilă în cadrul urmăririi penale în strictă corespundere cu prevederile procesual penale expuse în mare parte în art.132/8 Cod de procedură penală. Această măsură specială de investigație cunoaşte o procedură specială de autorizare, legiuitorul admițând implicarea în dreptul persoanelor doar cu întrunirea cumulativă a mai multor condiții legale. Aşadar, interceptarea şi înregistrarea comunicărilor se autorizează de către judecătorul de instrucție la demersul procurorului doar în cadrul urmăririi penale, cu referire la cercetarea infracțiunilor grave, deosebit de grave şi excepțional de grave doar în cazul în care prin altă metodă nu poate fi obținută informația necesară în vederea stabilirii tuturor circumstanțelor cauzei, adică au fost deja epuizate toate celelalte procedee de obținere a probelor sau acestea s-au dovedit a fi inefective în coraport cu infracțiunea examinată.

Măsura specială de investigație interceptarea şi înregistrarea comunicărilor a evoluat pe măsura dezvoltării socioeconomice a societății, pentru a permite agenților statului ripostarea acțiunilor organizațiilor infracționale, care sunt în continuă dezvoltare, aplicând tehnologii informaționale sofisticate, ceea ce atestă necesitatea modernizării reglementărilor legale asigurând continuitatea şi evoluția întregului proces penal.

Fiind o acțiune procesuală complexă, interceptarea şi înregistrarea comunicărilor poate fi ramificată în două etape – cea tehnică şi cea procesuală, care, la rândul lor, vor fi ramificate în etapa „pre" interceptare şi înregistrare şi „post" interceptare şi înregistrare. Etapa procesuală incluzând în sine activitatea organului de urmărire penală, reprezentat de către ofițerul de urmărire penală, procuror şi de către instanța de judecată reprezentată de judecătorul de instrucție, tuturor subiecților revenindu-le atribuțiile lor specifice, a căror îndeplinire asigură în ansamblu realizarea măsurii speciale de investigație. Etapa tehnică de realizare a interceptării şi înregistrării comunicărilor este realizată de către colaboratorii din cadrul subdiviziunilor specializate ale organelor de ocrotire a normelor de drept cu utilizarea dispozitivelor tehnice speciale necesare. Fiecare etapă a acestui procedeu complex trebuie în mod obligatoriu să se aprecieze prin prisma principiului proporționalității în vederea excluderii arbitrariului şi riscului de abuz, fiind o metodă eficace.

Principiul proporționalității în cadrul autorizării interceptării şi înregistrării comunicărilor reprezintă echilibrul dintre decizia adoptată de către judecătorul de instrucție în coraport cu ingerința admisă în privința drepturilor persoanei prin evaluarea justă a mijloacelor şi mecanismelor aplicabile în vederea atingerii scopului propriuzis specific situației existente. Evaluarea principiului proporționalității se realizează prin efectuarea triplului test, expusă detaliat în jurisprudența CtEDO, şi anume: dacă ingerința a fost prevăzută de lege, dacă a urmărit un scop legitim, dacă a fost necesară într-o societate democratică. Rolul primar al aprecierii proporționalității autorizării interceptării şi înregistrării comunicărilor pe plan național îi revine judecătorului de instrucție la fiecare etapă a efectuării măsurii speciale de investigație, asigurând astfel o protecție adecvată drepturilor persoanei.

Legislația națională a cunoscut un asalt considerabil în materia măsurilor speciale de investigație sub aspectul asigurării adecvate a respectării drepturilor şi libertăților persoanei după pronunțarea hotărârii CtEDO în cauza *Iordachi şi alții c. Moldovei*, prin care s-a atestat un şir de lacune din cauza cărora legislația națională nu era susceptibilă de a acorda o protecție adecvată împotriva abuzului din partea agenților statului [5].

La soluționarea cauzei *Iordachi şi alții c. Moldovei*, efectuând testul său obişnuit, Curtea a constatat următoarele: caracterul infracțiunilor cu privire la care pot fi eliberate autorizații de interceptare nu este definit suficient de clar în legislația contestată; nu este suficient de clar care sunt categoriile de persoane cărora le pot fi interceptate convorbirile telefonice; legislația nu prevede o limitare clară în timp a măsurii de autorizare a interceptării convorbirilor telefonice; nu este clar cine şi în ce circumstanțe riscă să-i fie aplicată măsura; legislația nu conține prevederi referitoare la aducerea la cunoştința judecătorului de instrucție a rezultatelor supravegherii şi nu-i cere aces-

tuia să verifice dacă cerinţele legale au fost respectate; lipsesc reglementările care să precizeze modalitatea de examinare a informaţiei obţinute ca rezultat al supravegherii sau procedurile de păstrare a integrităţii şi confidenţialităţii acesteia, precum şi procedurile de distrugere a ei; lipsesc reguli clare care să definească ce s-ar putea întâmpla atunci când, de exemplu, este interceptată o convorbire telefonică a avocatului cu clientul său [6, p.188-189]. Astfel, instituţia controlului judecătoresc al autorizării interceptării şi înregistrării convorbirilor s-a instaurat drept garant al respectării drepturilor persoanei prin introducerea modificărilor în legislaţia naţională, care generează în prezent o protecţie corespunzătoare a respectării drepturilor şi libertăţilor persoanei supuse unei măsuri speciale de investigaţie.

Fiecare dintre cele trei componente ale principiului proporţionalităţii urmează a fi apreciate în procesul de autorizare a interceptării şi înregistrării comunicărilor aplicând prevederile legislative specifice cauzei. Ingerinţa trebuie să fie prevăzută de lege, adică atât procurorul la înaintarea demersului, cât şi judecătorul de instrucţie verifică dacă interceptarea şi înregistrarea convorbirilor corespunde condiţiilor generale expuse în art.132/1 alin.(2) Cod de procedură penală, dacă componenţa de infracţiune în baza căreia s-a pornit cauza penală în cadrul căreia se solicită efectuarea acţiunii se regăseşte în lista celor expuse în art.132/8 alin.(2) Cod de procedură penală. Identificarea scopului legitim, exteriorizat prin securitatea naţională, apărarea ordinii şi prevenirea faptelor penale, protejarea drepturilor şi libertăţilor persoanelor se axează în mare parte pe stabilirea priorităţilor naţionale în coraport cu politica penală a statului în vederea asigurării propriei societăţi că sunt luate şi aplicate măsuri de combatere a activităţii infracţionale a unor indivizi particulari capabili să destabilizeze ordinea publică. Scopul principal care ghidează întreaga ordine procesual penală – protejarea persoanei şi a statului de infracţiuni. Necesitatea ingerinţei într-o societate democratică rămâne a fi apreciată de către fiecare stat în parte; or, valorile democratice, ca şi evoluţia societăţii, nu cunosc un punct final, fiind în continuă dezvoltare. Întru a se asigura o eficacitate sporită a autorizării interceptării şi înregistrării comunicărilor urmează a fi evaluat interesul general al întregii societăţii în coraport cu limitarea dreptului individului în privinţa căruia se autorizează acţiunea. Altfel spus, se apreciază interesul individual în coraport cu interesul general, pentru a fi posibilă atingerea scopului predefinit.

În orice caz, prin realizarea interceptării şi înregistrării comunicărilor inevitabil se aduce atingere dreptului persoanei la respectarea vieţii private; or, este de neconceput ca interesele întregii societăţi să fie lezate în coraport cu interesul unui individ în parte, urmând a fi apreciată proporţionalitatea ingerinţei în coraport cu restrângerea drepturilor. Ansamblul normelor ce reglementează procesul penal este îndreptat spre asigurarea securităţii societăţii prin implicarea controlului judecătoresc în vederea determinării juste a proporţionalităţii acţiunilor procesuale.

Referinţe:

1. Convenţia europeană pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea

Parlamentului nr.1298-XIII din 24.07.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.54-55/502.
2. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat la 14 martie 2003, în vigoare din 12 iunie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110.
4. POALELUNGI, M., SÂRCU, D., GRIMALSCHI, L. *Convenția europeană a drepturilor omului: Comentariu asupra hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova: Concluzii şi recomandări.* Chişinău, 2017. 576 p.
5. Cauza *Iordachi şi alții c. Moldovei*, hotărâre din 10.02.2009, în baza de date HUDOC http://hudoc.echr.coe.int/ eng?i=001-112676.
6. Ghidul privind art.8 din Convenția europeană a drepturilor omului. Consiliul Europei, 2018. Accesat pe https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_RON.pdf.